ISSN 2307-4914

# ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Збірник наукових праць

Вип. 2(20), 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

# ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

## Збірник наукових праць

## Випуск 2(20)

Умань
2019

**УДК 371.13**
**П-78**

**ISSN 2307-4914**

***Засновник:*** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
***Реєстраційне свідоцтво:*** КВ № 17132–5902Р від 08.10.2010 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою*
*Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
*(протокол № 10 від 26 лютого 2019 р.).*

Збірник наукових праць ***внесено до Переліку наукових фахових видань України*** як наукове фахове видання у галузі педагогічних наук (наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328).

***Збірник зареєстрований, реферується та індексується у наукометричних базах даних, пошукових системах та репозитаріях:***

Index Copernicus
Google Scholar
CrossRef
WorldCat (США)
Bielefeld Academic Search Engine (BASE)
ISSN International Centre (м. Париж)
Українська науково-освітня мережа УРАН
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Реферативна база даних «Україніка наукова»

**П-78 Проблеми підготовки сучасного вчителя.** Вип. 2(20) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [голов. ред. І. І. Демченко]. – Умань : Візаві, 2019. – 150 с.

До наукового збірника входять оригінальні наукові статті теоретичного та експериментального характеру, у яких розкриваються актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, удосконалення освітнього процесу у вищій педагогічній школі; обґрунтовується зміст, форми, методи та технології формування професійної компетентності майбутніх учителів; методика здійснення освітнього процесу у вищій школі; висвітлюються результати наукових досліджень у галузі педагогічних наук.

Призначений для докторантів, аспірантів, викладачів закладів освіти, усіх тих, хто цікавиться проблемами професійної педагогічної підготовки.

© УДПУ імені Павла Тичини, 2019

# РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

***Демченко І. І.*** *(головний редактор)* – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної та спеціальної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Совгіра С. В.*** *(заступник головного редактора)* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри хімії, екології та методики їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Дудник Н. В.*** *(відповідальний секретар)* – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Безлюдний О. І.*** – доктор педагогічних наук, професор, ректор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Мартинюк М. Т.*** – дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізики і астрономії та методики їх викладання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Білецька І. О.*** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Вакалюк Т. А.*** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної математики та інформатики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

***Вальчак Б.*** – доктор хабілітований, професор, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Республіка Польща);

***Гаврилюк С. М.*** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Гедзик А. М.*** – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Іщенко Л. В.*** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Кірдан О. Л.*** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Коберник О. М.*** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Коваль В. О.*** – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету української філології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Кочубей Т. Д.*** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Муковіз О. П.*** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії початкового навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Панченко Є. А.*** – кандидат педагогічних наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Прохазка М.*** – доктор філософії, завідувач кафедри педагогіки факультету освіти, Університет Південної Богемії (Чеська республіка);

***Семчук С. І.*** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Сєрадзька-Базюр Б.*** – доктор хабілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

***Тарантей В.*** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та соціальної роботи, Державний заклад освіти «Гродненський державний університет імені Янки Купали» (Республіка Білорусь);

***Ткачук С. І.*** – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету інженерно-педагогічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

***Чирва Г. М.*** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

# ЗМІСТ

**Авраменко Валентина, Пархета Любов**
Інноваційні прийоми роботи над художнім твором ..... *6*

**Андрощук Людмила**
Концептуальні засади та напрями розвитку
хореографічно-педагогічної освіти в Україні ..... *13*

**Балашова Світлана, Головко Наталія**
Науково-дослідницька підготовка майбутніх
фахівців у закладах вищої освіти: зарубіжний досвід ..... *21*

**Безлюдна Наталія, Дудник Наталка**
Портфоліо як засіб формування професійно-етичної
компетентності майбутнього менеджера освіти ..... *29*

**Білосевич Іван, Олексюк Марія**
До проблеми професійної готовності майбутніх
учителів технологій до педагогічної діяльності ..... *36*

**Браславська Оксана**
Критеріально-показниковий склад
професійного потенціалу педагога ..... *44*

**Волошин Петро**
Роль музичного мистецтва в соціалізації школярів ..... *50*

**Житнухіна Катерина**
Почуття страху за прийняття рішення як чинник
формування відповідального ставлення до майбутньої
професії у студентів педагогічних університетів ..... *56*

**Калиновська Ірина**
Характеристика змісту навчального студентського гуртка
«Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» ..... *66*

**Клименко Юлія**
Розвиток есперанто-руху в Україні як
соціокультурного феномену: історіографія проблеми ..... *74*

**Комар Олег**
Моделі, методи і форми професійної підготовки
вчителів англійської мови у країнах ЄС ..... *82*

**ISSN 2307-4914**

**Максименко Анатолій**
Формування професійних компетенцій майбутніх педагогів-хореографів у процесі вивчення дисципліни «народно-сценічний танець» ..... *90*

**Мельниченко Людмила**
Критерії та показники визначення рівнів сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи ..... *96*

**Назаревич Володимир**
Переваги та недоліки тестового контролю в процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури ..... *103*

**Омельчук Олександр**
Майстер-клас як одна із форм у підготовці вчителів технологій ..... *110*

**Онищенко Ірина**
Мотиваційна компетентність як передумова формування мотивації до професійної діяльності в майбутніх учителів початкових класів в умовах інформатизації вищої освіти ..... *118*

**Соловйов Віктор**
Дослідження української диригентсько-хорової педагогіки як фактор виховання національно-патріотичної свідомості у майбутніх вчителів музичного мистецтва ..... *127*

**Терешко Інна**
Фольклорно-етнографічна експедиція як засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії ..... *134*

**Шестернёва Анастасия**
О структуре учебно-методического пособия по английскому языку как основному иностранному (для специальности «романо-германская филология») ..... *142*

**ISSN 2307-4914**

**УДК 159.9.-051:376**

# ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО СТУДЕНТСЬКОГО ГУРТКА «ОСНОВИ РОБОТИ ПСИХОЛОГА В ІНКЛЮЗИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»

**Калиновська Ірина,** викладач кафедри спеціальної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
ORCID: 0000-0001-8805-4641
E-mail: kalunovska@gmail.com

*У статті на основі аналізу емпіричного матеріалу схарактеризовано сутність розробленого та апробованого автором у закладах вищої освіти навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах». Описано процес досягнення мети навчального студентського гуртка – підготувати майбутніх психологів до кваліфікованої роботи в інклюзивних навчальних закладах – шляхом виконання завдань: усвідомлення майбутніми психологами сутності ключових теоретичних питань проблеми психологічної сфери діяльності інклюзивних навчальних закладів, передусім – проблем порушень психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами та взаємодії суб'єктів інклюзивних навчальних закладів; набуття спеціальних умінь та навичок діяльності психолога у інклюзивних навчальних закладах; набуття практичного досвіду з метою закріплення набутих спеціальних знань, умінь та навичок у процесі лабораторно-практичних занять.*
***Ключові слова:*** *навчальний студентський гурток, майбутні психологи, професійна підготовка, інклюзивні навчальні заклади, зміст навчання.*

# CHARACTERISTIC OF CONTENT OF EDUCATIONAL STUDENT GURTK «BASES OF WORK OF PSYCHOLOGY IN INCLUSIVE EDUCATIONAL INSTITUTIONS»

**Kalynovska Iryna,** Lecturer of the Special Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
ORCID: 0000-0001-8805-4641
E-mail: kalunovska@gmail.com

*In the article on the basis of the analysis of empirical material, the essence of the developed and tested by the author in higher education institutions of the student circle «Fundamentals of the work of a psychologist in inclusive educational institutions» was described. Describes the process of achieving the goal of the student group – to prepare future psychologists for skilled work in inclusive educational institutions – by accomplishing the tasks: understanding future psychologists of the essence of the key theoretical issues of the psychological sphere of activity of inclusive educational institutions, first of all – problems of disorders of the psychophysical development of children with special educational needs and interaction of subjects of inclusive educational institutions; acquisition of special skills and abilities of the psychologist's activity in inclusive educational institutions: diagnostics and psychological correction of the problems of psychophysical development of children with special educational needs, taking into account their age and psychophysical individual characteristics;*

*psychologically grounded organization of joint and individual activity of children with special educational needs and other subjects of inclusive educational institutions; psychological counseling of subjects of inclusive educational institutions, first of all, in the form of psychological education of children with typical educational needs and their parents regarding joint education with children with special educational needs, psychological adjustment of the teaching staff on the specifics of work with children with special educational needs under conditions of inclusive education institution; development and implementation of individual psychological assistance to subjects of inclusive educational institutions; acquiring practical experience in order to consolidate the acquired special knowledge, skills and abilities in the process of laboratory and practical classes.*
***Keywords:*** *student circle, future psychologists, vocational training, inclusive educational institutions, content of training.*

Значної перебудови освітньої системи потребує нинішня ситуація – процес реалізації інклюзивної освіти як середовища пристосування дітей з особливими освітніми потребами. Така перебудова стосується усіх суб'єктів освітнього процесу, насамперед, кадрового складу закладів загальної середньої освіти. У цій категорії працівників значуща роль належить психологам, діяльність яких у контексті інклюзивного навчання має бути сконцентрованою не стільки на проблемах дітей з особливими освітніми потребами, стільки на їхніх можливостях та способах їх реалізації. Водночас діяльність психологів у процесі інклюзивної освіти має також допомагати колективу вчителів працювати злагоджено, формуючи корпоративну педагогічну культуру нового типу, базовану за засадах милосердя, толерантності та співпраці.

Проте нинішня ситуація у закладах загальної середньої освіти складається таким чином, що переважно шкільні психологи не мають спеціальної професійної підготовки не лише до роботи в закладах інклюзивного навчання, а й загалом до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Фахівці вищої освіти, як констатують дослідники у галузі професійної підготовки (К. Бовкуш [4], І. Демченко [7], Ю. Масловська [12], Д. Супрун [14], Т. Ярая [15] та ін.), не встигають удосконалити зміст підготовки майбутнього психолога відповідно до швидкозмінної нормативно-правової бази інклюзивного навчання [11]. Як свідчить аналіз наукових джерел, досі вітчизняні психологи (С. Альохіна [1], Н. Андрійчук [2], В. Бобрицька [5], Т. Гладун [6] та ін.), як і, фактично, їхні зарубіжні колеги (А. Аріщенко [3], Г. Кайдалова [10] та ін.) не мають спеціальної підготовки до роботи у інклюзивних навчальних закладах. Акцент нині зроблено на професійній підготовці вчителів до роботи у таких закладах навчання. Тоді як концепція чинності вказаної вище нормативно-правової бази діяльності інклюзивних навчальних закладів базована саме на спеціальних уміннях та навичках психологів.

Мета статті – на основі аналізу емпіричного матеріалу схарактеризувати сутність розробленого та апробованого автором у закладах вищої освіти навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах».

Виходячи із сучасних вимог [8; 9; 11] до роботи в інклюзивних навчальних закладах, майбутній психолог повинен володіти компетентностями щодо практичної роботи з адаптації та ефективної взаємодії учнів з особливими освітніми потребами у закладах освіти. Це виражається в умінні взаємодіяти з такими суб'єктами інклюзивних навчальних закладів: учнем з особливими освітніми потребами; його батьками;

однокласниками, учнями з інших класів та їхніми батьками; класним керівником та педагогами загалом. Сприяти формуванню таких компетентностей має удосконалений зміст професійної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

Нами у контексті вказаної роботи визначено та експериментально перевірено ефективність навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах». Схарактеризуємо докладно його сутність.

Мета навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» – підготувати майбутніх психологів до кваліфікованої роботи в інклюзивних навчальних закладах.

Завдання навчального студентського гуртка для майбутніх психологів:

- усвідомлення майбутніми психологами сутності ключових теоретичних питань проблеми психологічної сфери діяльності інклюзивних навчальних закладів, передусім – проблем порушень психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами та взаємодії суб'єктів інклюзивних навчальних закладів;
- набуття спеціальних умінь та навичок діяльності психолога у інклюзивних навчальних закладах: діагностики (з урахуванням історії захворювання дитини) та психологічної корекції проблем психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх вікових та психофізичних індивідуальних особливостей; психологічно обґрунтованої організації спільної та індивідуальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів інклюзивних навчальних закладів; психологічного консультування суб'єктів інклюзивних навчальних закладів, насамперед, у формі психологічного просвітництва дітей із типовими освітніми потребами та їхніх батьків щодо спільного навчання з дітьми з особливими освітніми потребами, психологічного налаштування педагогічного колективу на специфіку роботи із дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчального закладу; розробки та реалізації індивідуальної психологічної допомоги суб'єктам інклюзивних навчальних закладів (учневі з особливими освітніми потребами; його батькам; однокласникам, учням з інших класів та їхнім батькам; класним керівникам та педагогам у цілому);
- набуття практичного досвіду з метою закріплення набутих знань, умінь та навичок у процесі лабораторно-практичних занять.

Очікуваним результатом впровадження вказаного навчального студентського гуртка передбачено формування у майбутніх психологів професійних компетентностей у формі готовності та здатності виконувати вказані завдання у практиці інклюзивних навчальних закладів.

Домінантою когнітивного компоненту змісту навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» є усвідомлення майбутніми психологами сутності таких теоретичних понять та дотичних до них класифікацій: «нормативно-правові засади діяльності практичного психолога у інклюзивних навчальних закладах», «діти з особливими освітніми потребами» (типи особливих потреб), «діагностика дітей з особливими освітніми потребами» (методи,

критерії, засоби та види діагностування; урахування історії захворювання та розвитку дитини), «класичні психолого-педагогічні ситуації у інклюзивних навчальних закладах» (типологія, методи розв'язання та убезпечення), «інклюзивні навчальні заклади» (типи закладів); «психологічно обґрунтована організація спільної та індивідуальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів інклюзивних навчальних закладів»; «психологічне просвітництво та консультування у інклюзивних навчальних закладах»; «психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами», «взаємодія із суб'єктами інклюзивних навчальних закладів» (учнем з особливими освітніми потребами; його батьками; однокласниками, учнями з інших класів та їхніми батьками; класним керівником та педагогами у цілому), «адаптація дітей з особливими освітніми потребами у інклюзивних навчальних закладах», «прийняття різними суб'єктами інклюзивних навчальних закладів ситуації "дитина з особливими освітніми потребами"», «психотерапевтичні заходи у інклюзивних навчальних закладах» (технології, форми, методи, прийоми, засоби корекційної, корекційно-розвивальної, реабілітаційної та профілактичної роботи психолога), «індивідуальна психологічна допомога суб'єктам інклюзивних навчальних закладів» (розробка та реалізація) тощо.

Основними формами навчання навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» є практичні заняття, що, переважно, передбачені у вигляді тренінгів у процесі позааудиторної роботи. У процесі проведення тренінгових занять майбутні психологи набували компетентностей, відповідно до поставлених завдань гуртка, вказаних вище. Важливим аспектом тренінгових занять було передбачення їх проведення:

- безпосередньо в умовах інклюзивних навчальних закладів (у процесі позаурочної роботи) шляхом залучення усіх суб'єктів освітнього процесу;
- в умовах закладу вищої освіти у студентських групах, де навчалися студенти з особливими освітніми потребами.

Методика проведення тренінгу передбачала чотири етапи:

1. Підготовчий, мета якого – організаційно-мотиваційне налаштування майбутніх психологів на навчально-тренінгову роботу шляхом встановлення правил роботи (повторення попередньо прийнятих правил) та застосування класичних інтерактивних вправ серії «Криголам» [13]: «знайомство», «мозковий штурм», «метод "прес"», «асоціативний кущ», «незакінчене речення» тощо. Найефективнішими на цьому етапі виявилися методи формування приналежності до групи шляхом застосування вправ на уявлення позбавлення певних сенсорних здатностей. Психологічною особливістю таких вправ був вибір сенсорної здатності, протилежної до ушкодженої сенсорної здатності присутнього учня/студента з особливими освітніми потребами. Приміром, якщо присутній на тренінгу учень чи студент з особливими освітніми потребами мав ваду слуху, то акцент у вправі був зроблений на зорові: учасникам тренінгу пропонувалося зав'язати очі заздалегідь приготовленими шаликами та спробувати рухатися аудиторією, не лише не перешкоджаючи один одному, а й допомагаючи знайти вільний стілець, щоб сісти. Така вправа не лише дозволяє згуртувати студентів шляхом вирішення спільної проблеми, кооперуючись у рухові, але й сприяє «перенесенню» у площину реального життя людей з психофізичними

вадами, формуючи у майбутніх психологів емпатійність. У такий спосіб виконується ще одне – домінантне – завдання організаційно-мотиваційного етапу навчального тренінгу: формування у майбутніх психологів почуття приналежності до тренінгової групи.

2. Формувальний етап навчального тренінгу навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах», завдання якого – формування ключових почуттів, ставлень та умінь майбутніх психологів працювати в інклюзивних навчальних закладах (певних компетентностей, відповідно до конкретної теми тренінгу):

- толерантного, емпатійного ставлення до людей з особливими освітніми потребами;
- уміння мотивувати до співпраці суб'єктів освітнього середовища в умовах інклюзивного навчання;
- уміння мобільно приймати правильні рішення у психолого-педагогічних ситуаціях, що виникають в інклюзивних навчальних закладах стосовно учнів/студентів з особливими освітніми потребами.

На цьому етапові найефективнішими виявили себе такі традиційні та інтерактивні методи роботи викладачів із майбутніми психологами: аналіз конкретної ситуації; міні-проект; кейс-стаді; рольові та ділові ігри; робота у малих групах, «карусель», інсценування, драматизації, «громадські слухання», «дискусія за методом Карла Поппера», «акваріум» тощо.

3. Контрольний етап навчального тренінгу, завдання якого – узагальнення та перевірка у майбутніх психологів набутих на формувальному етапі конкретних (відповідно до певного завдання та теми тренінгу) компетентностей. Узагальнення може бути здійснене методом «мозкового штурму» чи «мозкового штурму у парах»; перевірка – методами: усного/письмового опитування, тестування. Зарекомендував себе продуктивним такий метод, як презентація виконаної на формувальному етапі роботи (насамперед, міні-проектів, аналізу кейсу, аналізу конкретної ситуації тощо).

4. Рефлексійний етап навчального тренінгу навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» передбачав формування у майбутніх психологів здатності до ситуаційної та поетапної (І. Осадченко) [13] рефлексії методами усного чи письмового опитування, «незакінченого речення» тощо.

Як показав аналіз емпіричного матеріалу, саме навчальний тренінг визначений майбутніми психологами ефективною формою їхньої підготовки до роботи в інклюзивних навчальних закладах.

Також до інноваційних форм роботи викладача щодо впровадження означеного гуртка зараховуємо коучі, зустрічі з висококваліфікованим практичними психологами, які працюють у державних чи приватних інклюзивних навчальних закладах, або мають приватну практичну діяльність.

Значущу практичну вартість у рамках проведення вказаного навчального студентського гуртка набули лабораторно-практичні заняття з майбутніми психологами (два лабораторних заняття – безпосередньо у інклюзивних навчальних закладах, та одне практичне – аудиторне, для аналізу та рефлексії попередніх двох лабораторних занять), проведені у інклюзивних навчальних закладах. Для порівняння було заплановане одне лабораторне заняття у закладах загальної середньої освіти комбінованого типу

щодо інклюзивного навчання: у школах, де провадиться індивідуальне навчання дітей з особливими освітніми потребами. Під час проведення лабораторних занять у інклюзивних навчальних закладах майбутні психологи, передусім, виконували завдання щодо визначення специфіки психологічної роботи з учнями з різними психофізичними відхиленнями (обдарованими дітьми, дітьми-аутистами; з порушенням зору, слуху, мовлення; із затримкою психічного розвитку тощо).

Варто зазначити, що у процесі проведення навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» викладачі закладів вищої освіти комплексно застосовували такі методи навчання та дослідження з майбутніми психологами: аналіз наукових джерел, нормативно-правових засад функціонування інклюзивних навчальних закладів та матеріалів педагогічної практики; педагогічне моделювання; навчальні проекти; аналіз навчально-методичних матеріалів діяльності педагогів з окремих дисциплін у інклюзивних навчальних закладах; аналіз навчального матеріалу (порівняння, узагальнення тощо); метод кейсів; обсерваційні (прямо, опосередковане спостереження та самоспостереження); діагностичні методи (анкетування, тестування, опитування (зокрема, експертне опитування), інтерв'ювання, оцінювання, узагальнення тощо); праксиметричні методи (аналіз діяльності суб'єктів інклюзивних навчальних закладів та ін.) тощо. Процес уведення дослідження до класичних методів навчання дозволив розширити спектр умінь та навичок майбутніх психологів у рамках вивчення вказаної навчальної дисципліни, не розмежовувати теоретичний та практичний складники їхньої професійної підготовки, надати поштовх до формулювання майбутніми психологами тематики курсових та бакалаврських досліджень.

Важливе практичне значення у підготовці майбутніх психологів до роботи в інклюзивних навчальних закладах мало виконання у рамках організації зазначеного гуртка індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ) наукового характеру шляхом:

- підготовки наукових студентських газет (буклетів) щодо специфіки роботи майбутніх психологів в інклюзивних навчальних закладах;
- участі у студентських олімпіадах та конкурсах студентських наукових робіт із психології різного рівня (від рівня факультету, університету – до всеукраїнського рівня);
- очної/заочної участі у науково-практичних семінарах та конференціях досліджуваної тематики (публікація наукових тез та статей; виступи на семінарах та конференціях із науковими доповідями).

Обов'язковою умовою виконання вказаного ІНДЗ було його подальше оприлюднення у засобах масової інформації: представлення друкованих матеріалів на сайтах факультетів/університетів, у репозитарії університету, на сторінках у соціальних мережах; публічний презентаційний захист наукової роботи з описом виступу на сайтах факультетів/університетів; видання та розповсюдження друкованого продукту ІНДЗ. Такі матеріали мали науково-практичну цінність й для практикуючих психологів в інклюзивних навчальних закладах, передусім: демонстрація результатів експерименту, матеріалів щодо психолого-педагогічного супроводу учнів в інклюзивних навчальних закладах; методичні рекомендації для різних суб'єктів (спільні та виокремлені: для батьків, для вчителів та ін.) інклюзивних навчальних закладів. Приміром, результати

сучасних зарубіжних досліджень щодо специфіки роботи (найсучасніші методики навчання та виховання, корекції, планування індивідуального розвитку, організації режиму життєдіяльності спільно з навчанням тощо) з обдарованими дітьми чи дітьми з певними психофізичними проблемами (аутистами; синдромом Дауна, церебральним паралічем тощо).

Перевірка досягнення мети навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах» – підвищення рівня підготовки майбутніх психологів до кваліфікованої роботи в інклюзивних навчальних закладах – здійснювалася згідно із навчальним планом та навчальною програмою вказаного курсу: у формі неофіційного заліку (не уведеного до навчального плану) з подальшим виданням сертифікату проходження навчання у навчальному студентському гуртку (комбіновані методи перевірки: письмове тестування та практичний захист ІНДЗ згідно із встановленими критеріями оцінювання).

Отже, на основі аналізу емпіричного матеріалу нами схарактеризовано сутність розробленого та апробованого автором у закладах вищої освіти навчального студентського гуртка «Основи роботи психолога в інклюзивних навчальних закладах». Описано процес досягнення мети навчального студентського гуртка – підготувати майбутніх психологів до кваліфікованої роботи в інклюзивних навчальних закладах – шляхом виконання завдань: усвідомлення майбутніми психологами сутності ключових теоретичних питань проблеми психологічної сфери діяльності інклюзивних навчальних закладів; набуття спеціальних умінь та навичок діяльності психолога у інклюзивних навчальних закладах, психологічно обґрунтованої організації спільної та індивідуальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами та інших суб'єктів освітнього процесу; психологічного консультування суб'єктів інклюзивних навчальних закладів; розробки та реалізації індивідуальної психологічної допомоги суб'єктам інклюзивних навчальних закладів; набуття практичного досвіду з метою закріплення набутих знань, умінь та навичок у процесі лабораторно-практичних занять.

Водночас подальшого дослідження потребує питання перевірки експериментальним шляхом дидактичної дієвості навчального студентського гуртка у процесі підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Альохіна С. Інклюзивна освіта в Украйні : здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. URL: http://www.twirpx.com/fle/974948 (дата звернення: 17.01.2019).
2. Андрійчук Н. М. Інклюзивна освіта в сучасній гуманітарній науці: понятійно-категоріальний апарат. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики.* 2016. Вип. 26. С. 3–7.
3. Аріщенко А. С. Стан розробленості проблеми інклюзивного навчання в Україні та США. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2016. Вип. 47. С. 56–62.
4. Бовкуш К. П. Модель формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до взаємодії учнів в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 6. С. 67–74.
5. Бобрицька В. І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика.* 2015. Вип. 5–6. С. 7–11.
6. Гладун Т. О. Розбудова інклюзивної освіти в Україні як умова розвитку соціальної компетентності дітей з інвалідністю. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній*

*школах*. 2016. Вип. 48. С. 77–83.
7. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 500 с.
8. Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-п (дата звернення: 17.01.2019).
9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 27.03.2019).
10. Кайдалова Г. П. Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 6. С. 108–116.
11. Концепція розвитку інклюзивної освіти. URL: https://docs.google.com/document/d/1uL7wxNKDHWcZ3v4duuZilozyyXfEYlE-PMps3YNrWKc/edit?hl=en (дата звернення: 17.01.2019).
12. Масловська Ю. С. Психологічні аспекти інклюзивної освіти. *Управління школою.* 2015. № 22/24. С. 91–95.
13. Осадченко І. І. Сутність різновидової педагогічної рефлексії. *Обрії.* 2010. Вип. 2(31). С. 38–41.
14. Супрун Д. М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2018. 20 с.
15. Ярая Т. А. Особистісна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис. … канд. пед. наук: 19.00.07. Київ, 2014. 20 с.

## REFERENCES

1. Al'okhina S. (2019). Inklyuzyvna osvita v Ukrayni: zdobutky, problemy ta perspektyvy: rezyume analitychnoho zvitu za rezul'tatamy kompleksnoho doslidzhennya. URL: http://www.twirpx.com/fle/974948 [in Ukrainian].
2. Andriychuk N. M. (2016). Inklyuzyvna osvita v suchasniy humanitarniy nautsi: ponyatiyno-katehorial'nyy aparat. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova.* Seriya 16: *Tvorcha osobystist' uchytelya: problemy teoriyi i praktyky, issue 26, 3–7* [in Ukrainian].
3. Arishchenko A. S. (2016). Stan rozroblenosti problemy inklyuzyvnoho navchannya v Ukrayini ta SSHA. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiy i zahal'noosvitniy shkolakh, issue 47, 56–62* [in Ukrainian].
4. Bovkush K. P. (2015). Model' formuvannya hotovnosti maybutn'oho vchytelya pochatkovoyi shkoly do vzayemodiyi uchniv v umovakh inklyuzyvnoho navchannya. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi, 6, 67–74* [in Ukrainian].
5. Bobryts'ka V. I. (2015). Aktual'ni problemy inklyuzyvnoyi osvity v Ukrayini. *Pedahohichnyy protses: teoriya i praktyka, issue 5–6, 7–11* [in Ukrainian].
6. Hladun T. O. (2016). Rozbudova inklyuzyvnoyi osvity v Ukrayini yak umova rozvytku sotsial'noyi kompetentnosti ditey z invalidnistyu. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiy i zahal'noosvitniy shkolakh, issue 48, 77–83* [in Ukrainian].
7. Demchenko I. I. (2015). Pidhotovka vchytelya do roboty v inklyuzyvniy pochatkoviy shkoli. Uman': FOP Zhovtyy O. O. [in Ukrainian].
8. Derzhavnyy standart dlya ditey z osoblyvymy osvitnimy potrebamy (2013). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-п [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» vid 05.09.2017 № 2145-VIII. (2017). URL: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 [in Ukrainian].
10. Kaydalova H. P. (2015). Dosvid zarubizhnykh krayin u zaprovadzhenni inklyuzyvnoho navchannya v Ukrayini. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi, 6, 108–116* [in Ukrainian].
11. Kontseptsiya rozvytku inklyuzyvnoyi osvity (2012). URL: https://docs.google.com/document/d/1uL7wxNKDHWcZ3v4duuZilozyyXfEYlE-PMps3YNrWKc/edit?hl=en [in Ukrainian].
12. Maslovs'ka Y. S. (2015). Psykholohichni aspekty inklyuzyvnoyi osvity. *Upravlinnya shkoloyu, 22/24, 91–95* [in Ukrainian].
13. Osadchenko I. I. (2010). Sutnist' riznovydovoyi pedahohichnoyi refleksiyi. *Obriyi. issue 2(31), 38–41* [in Ukrainian].
14. Suprun D. M. (2018). Teoriya ta praktyka profesiynoyi pidhotovky psykholohiv v haluzi spetsial'noyi osvity. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyyiv [in Ukrainian].
Yaraya T. A. (2014). Osobystisna hotovnist' maybutnikh psykholohiv do profesiynoyi diyal'nosti v umovakh inklyuzyvnoyi osvity. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyyiv [in Ukrainian].

**ISSN 2307-4914**